SAVE POLESIA
Europe´s Amazon

Е40 може знищити гарячі точки біорізноманіття та основні природоохоронні території

Дослідження виявило величезний руйнівний вплив запланованого водного шляху Е40 на території, багаті біорізноманіттям в Польщі, Білорусі, Україні

© Magdalena Oksańska

FRANKFURT ZOOLOGICAL SOCIETY

АПБ

BAHNA

otop BirdLife Polska

National Ecological Centre of Ukraine

Підсумки

Оцінки експертів показують, що впровадження водного шляху E40 може призвести до величезного і неприйнятного впливу на основні природоохоронні території, оселища та види. Дослідження переконує, що гігантський інфраструктурний проект має бути зупинений лише задля збереження біорізноманіття.

У детальному аналізі партнерства «Врятуймо Полісся», оприлюдненого у вересні 2022, досліджені заповідні території, які цілком очевидно зазнають впливу запропонованим водним шляхом E40. Розглядаючи прямі і непрямі впливи на природоохоронні території Польщі, Білорусі та Україні було виявлено, приголомшливо велику кількість територій, які зазнають впливів: 193 міжнародних та 139 національних заповідних територій.

Цей вплив буде значним на європейському рівні і цілковито не відповідатиме міжнародним та європейським зобов'язанням щодо збереження біорізноманіття, які на себе взяли ці три країни, включно відповідно до Конвенції про охорону біорізноманіття, а також Рамсарської та Бернської конвенцій. У Польщі проект E40 також суперечить зобов'язанням у рамках Стратегії ЄС щодо біорізноманіття.

Прогнозований руйнівний вплив на біорізноманіття посилює багато аргументів проти проекту водного шляху E40. Тому не дивно, що група з 25 міжнародних вчених і практиків визнає цей внутрішній водний шлях однією з найбільш актуальних проблем для глобального збереження біорізноманіття2.

У звіті зазначається:

- Загалом 193 міжнародні природоохоронні території (ПТ) загальною площею 33,328 км2 зазнають впливу водного шляху E40, розміри цієї території перевищують площу Бельгії .

- 73 міжнародних ПТ, загальною площею 20,058 км2 (більше площі Словаччини) можуть зазнати прямого впливу водного шляху E40.

- 120 міжнародних ПТ, загальною площею 13,270 км2 (більше площі Нідерландів) дуже ймовірно зазнають непрямого впливу водного шляху E40.

У тому числі:

- 66 заповідних ділянок Натура 2000 у Польщі

- 52 заповідних ділянок Смарагдової мережі в Білорусі і Україні.

- 16 заповідних ділянок Рамсарської конвенції

- 55 заповідних ділянок, важливих для птахів та біорізноманіття

- 2 заповідні ділянки, визнані ЮНЕСКО

- 2 заповідні ділянки Балтійського моря

- Щонайменше 43 з цих міжнародних ПТ, загальною площею 17,064 км2 можуть зазнати серйозного впливу.

- загалом 139 національних ПТ, загальною площею 22,250 км2 можуть зазнати впливу (прямого, чи опосередкованого) водного шляху E40.

- Багато міжнародних та національних заповідних територій, близько половини загальної площі, розміщаються на Поліссі - найбільших диких водноболодних угіддях.

- Чотирнадцять ключових гарячих точок біорізноманіття можуть зазнати впливу.

- Рідкісні види можуть зазнати впливу, включно Очеретянка прудка, Підорлик великий, гігантська вечірниця та м'ясоїдна рослина - водяне колесо.

- Якщо будівництво гігантського інфраструктурного проекту буде продовжено, середовища існування, які перебувають під загрозою, такі як заплавні листяні ліси, алювіальні ліси, перехідні болота та драговині болота, зазнають деградації або будуть знищені.

- подальшого вивчення потребує сила потенційного впливу проєкту E40 на гідрологічний стан річкового басейну.

---

[1] Save Polesia (2022) E40 waterway: impacts on protected areas in Poland, Belarus and Ukraine, September 2022

[2] Sutherland, WJ et al (2021), A 2021 Horizon Scan of Emerging Global Biological Conservation Issues, in Trends in Ecology & Evolution, Volume 36, Issue 1, January 2021, Pages 87-97. Available from https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0169534720303062

Довідка: Полісся та водний шлях E40

Полісся — це європейська Амазонка — величезна територія дикої природи, яка простягається через Білорусь, Польщу, Росію та Україну3. Вражаюче біорізноманіття Полісся визнано на міжнародному рівні і багато місць було визначено територіями міжнародного значення для збереження природи.
Водний шлях E40 4 – це транснаціональна ініціатива, спрямована на з'єднання Балтійського та Чорного морів судноплавним сполученням довжиною приблизно 2000 км від Гданська в Польщі до Херсона в Україні. Це може мати дуже серйозні наслідки для природної та культурної спадщини та населення Полісся, а також ширші наслідки для економіки та глобального вуглецевого балансу.
Техніко-економічне обґрунтування водного шляху E40 було опубліковано в 2015 році5. У ньому передбачається, що маршрут проходитиме через річкові системи Вісли, Бугу, Піни, Прип'яті та Дніпра (див. рис. 1). Уздовж більшої частини свого русла він проходив би через вільно плинні річки, і деякі частини потрібно було б вирівняти, перегородити дамбами, зробити днопоглиблення або осушити. Хоча деякі судноплавні канали вже існують, масштаби запропонованої нової розробки настільки великі, що загрожують екологічною катастрофою в регіоні.

Рис. 1: Схема запланованого водного шляху E40 і річкових каналів

[3] See factsheet "About Polesia – A unique wilderness of global importance"

[4] See factsheet "Polesia under threat – How a new waterway could destroy Polesia's natural environment"

[5] Maritime Institute in Gdansk (2015) *Restoration of Inland Waterway E40 Dnieper –Vistula: from Strategy to Planning. Final Feasibility Study Report – Corrected Report* (According to the remarks and requirements introduced by Willem Zondag, Legal and Technical Consultant). Gdansk, December 2015.

Друге, більш детальне техніко-економічне обґрунтування було проведено на маршруті водного шляху E40 у Польщі. Хоча остаточна версія ще не є загальнодоступною, проміжна інформація, опублікована в березні 2020 року, рекомендувала подальше вивчення трьох варіантів маршруту на основі варіанту 3 6. Усі ці три варіанти завдадуть надзвичайної шкоди природі7.
Хоча водний шлях E40 може виглядати як цілісний маршрут на карті, деякі з його ділянок або зовсім непридатні для судноплавства, або мають низький клас судноплавства (I-III), тобто вони непридатні для вантажного транспорту. Наприклад, у Польщі лише 66,5 км нижньої річки Вісла наразі відповідає вимогам міжнародних технічних стандартів для вантажних перевезень8.
Отже, щоб зробити водний шлях E40 повністю судноплавним для судноплавного класу IV (вимога до міжнародного водного шляху 9), знадобляться масштабні роботи з розвитку інфраструктури, включаючи 12-15 дамб на Віслі в Польщі, приблизно 160-кілометровий новий канал із сімома шлюзами в Польщі, п'ять-шість дамб у Білорусі та масштабне днопоглиблення та вирівнювання каналів, у тому числі в Чорнобильській зоні відчуження. Роботи такого масштабу зроблять це одним із найскладніших і найдорожчих будівельних проектів у світі. Поки детальне планування триває, початкове впровадження розпочато з поетапного днопоглиблення річки Прип'ять у Чорнобильській зоні відчуження10.

Експертне дослідження

Водний шлях E40 матиме значний вплив на людей і навколишнє середовище, включно з природоохоронними територіями міжнародного значення. Рівень загрози такий, що експерти визнали водний шлях E40 однією з найбільш актуальних проблем для збереження біорізноманіття у світі.

Щоб краще зрозуміти, скільки та які ПТ зазнають прямого чи опосередкованого впливу запропонованого водного шляху E40, партнери коаліції «Збережемо Полісся» провели детальний аналіз. Цей інформаційний бюлетень узагальнює висновки експертів із охорони природи. Повний звіт доступний тут https://savepolesia.org/wp-content/uploads/2022/09/SavePolesia-report.-E40-waterway-impacts-on-protected-areas-in-Poland-Belarus-and-Ukraine_compressed.pdf

Що детально розглядалося під час оцінювання:

- Природоохоронні території безпосередньо на запропонованому маршруті водного шляху E40 і ті, які, ймовірно, зазнають непрямого впливу, особливо від змін у гідрології.
- Потенційний вплив на міжнародні ПТ (Натура 2000, Смарагдова мережа, Рамсарські угіддя, території під протекцією ЮНЕСКО та охоронні території Балтійського моря; Natura 2000, Emerald, Ramsar, IBAs, UNESCO-MAB і HELCOM).
- Потенційний вплив на національні ПТ.
- Потенційний вплив на ключові гарячі точки біорізноманіття, рідкісні види та середовища проживання, що є під загрозою зникнення.
- Потенційний вплив на гідрологію річкового басейну.

6 Port of Gdansk and Jacobs (2020) Interim multicriteria analysis information from Polish E40 feasibility study published on http://www.programwisla.pl/etap2.html [now offline]

7 Save Polesia (2020) news story E40 waterway feasibility study in Poland: Worrying initial results published. Available from https://savepolesia.org/e40-waterway-feasibility-study-in-poland-worrying-initial-results-published/

8 Wojewódzka-Król, K and Rolbiecki, R (2008) Mapa Śródlądowych Dróg Wodnych. Diagnoza stanu i możliwości wykorzystania śródlądowego transportu wodnego w Polsce. Published in Sopot. Available from https://mdwe70.pl/wp-content/uploads/2021/03/3.2.3.-Mapa-srodladowych-drog-wodnych.-cz.-3a.pdf

9 European Agreement on Main Inland Waterways of International Importance (AGN), Geneva, 19 January 1996. Available from https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XI-D-5&chapter=11&clang=_en

10 Save Polesia (2020) news story Dredging of the Pripyat river within the Chernobyl Exclusion Zone completed. Available from https://savepolesia.org/dredging-of-the-pripyat-river-within-the-chernobyl-exclusion-zone-completed/

Висновки

Водний шлях E40 матиме руйнівний вплив на майже двісті міжнародних заповідних територій.
Проаналізувавши та перевіривши наявні дані, експерти дійшли висновку, що кількість і розмір ПТ, на які прямо чи опосередковано вплине запропонований проект E40, викликає велику тривогу:

Табл. 1 Кількість і розміри мізнародних ПТ, які зазнають впливу

Варіант	Вздовж всього маршруту E40	на Поліссі
Прямий вплив	73 території 20,058 km²	25 територій 9,432 km² (≙ 5.1 % загальної площі Полісся)
Непрямий вплив*	120 територій 13,270 km²	59 територій 7,255 km² (≙ 3.9 % загальної площі Полісся)
Загальний вплив	**193 території** **33,328 km²**	**84 території** **16,687 km²** **(≙ 9.0 % загальної площі Полісся)**

* включно з впливом на гідрологію

Широкий спектр типів міжнародних природоохоронних територій зазнає впливу:

- У Польщі постраждає 66 ділянок Натура 2000 , загальна площа яких становить 5182 км2, що дорівнює майже 8,5 відсотків території польської мережі Натура 2000; 14 із цих ділянок зазнають прямого впливу, а дев'ять ділянок річкової долини зазнають серйозного впливу.

- Зазнають впливу 52 об'єкти Смарагдової мережі (39 на Поліссі), загальна площа яких становить 24 098 км2, це майже дорівнює Північній Македонії , та 3,5 відсотка загальної площі об'єктів Смарагдової мережі у Білорусі та Україні.

- 16 територій Рамсарської конвенції зазнають впливу, загальною площею 4,570 км2, які складають більш, ніж 26 відсотків загальної площі рамсарських територій у Польщі, Білорусі та Україні. Одинадцять з них, площею 4,194 км2 - на Поліссі.

- 55 важливих територій для птахів і біорізноманіття (IBAs), можуть зазнати впливу, загальною площею 16,858 км2, яка є більшою за Чорногорію та складає 16 відсотків загальної площі IBAs Польщі, Білорусі та України. 26 цих ділянок, загальною площею 10,845 km2 , - на Поліссі.

- Два транскордонні об'єкти ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (ЮНЕСКО-МАВ), один з них - на Поліссі, зазнають непрямого впливу, загальною площею 6,670 км2.

- Дві ділянки Балтійських моря (HELCOM)* у Польщі можуть зазнати прямого впливу, загальною площею 641 км2.

*** Балтійська комісія з охорони морського середовища, також відома як Гельсінська комісія (HELCOM), є міжурядовою організацією (IGO) і регіональною морською конвенцією в районі Балтійського моря.**

Експерти передбачають серйозні наслідки щонайменше для 43 міжнародних ПТ загальною площею 17 064 км2
Будівництво водного шляху E40 серйозно вплине на 31 ділянку в Білорусі (15 смарагдових територій, п'ять рамсарських територій, десять IBA та білоруську частину Західно-Поліського біосферного заповідника) та 13 ділянок у Польщі (два SPA, сім SAC, одна Рамсарська ділянка та три IBA).

Рис. 2 Міжнародні природоохоронні території, які безпосередньо (червоний) або опосередковано (помаранчевий) постраждають від будівництва водного шляху E40..

Будівництво водного шляху E40 негативно вплине майже на 140 національних природоохоронних територій.

Аналіз територій, які охороняються на національному рівні, показує, що кількість і розмір тих, які, за прогнозами, зазнають впливу запланованого водного шляху E40 є значними:

Табл. 2 Кількість і розміри національних ПТ, які зазнають впливу		
Варіант	**Вздовж всього маршруту E40**	**іна Поліссі**
Прямий вплив	54 території 14,130 km²	9 територій 6,531 km² (≙ 3.5 % of the total area of Polesia)
Непрямий вплив*	85 територій 8,120 km²	38 територій 5,892 km² (≙ 3.2 % of the total area of Polesia)
Загальний вплив	**139 територій** **22,250 km²**	**45 територій** **12,423 km²** **(≙ 6.7 % загальної площі Полісся)**

* включно з впливом на гідрологію

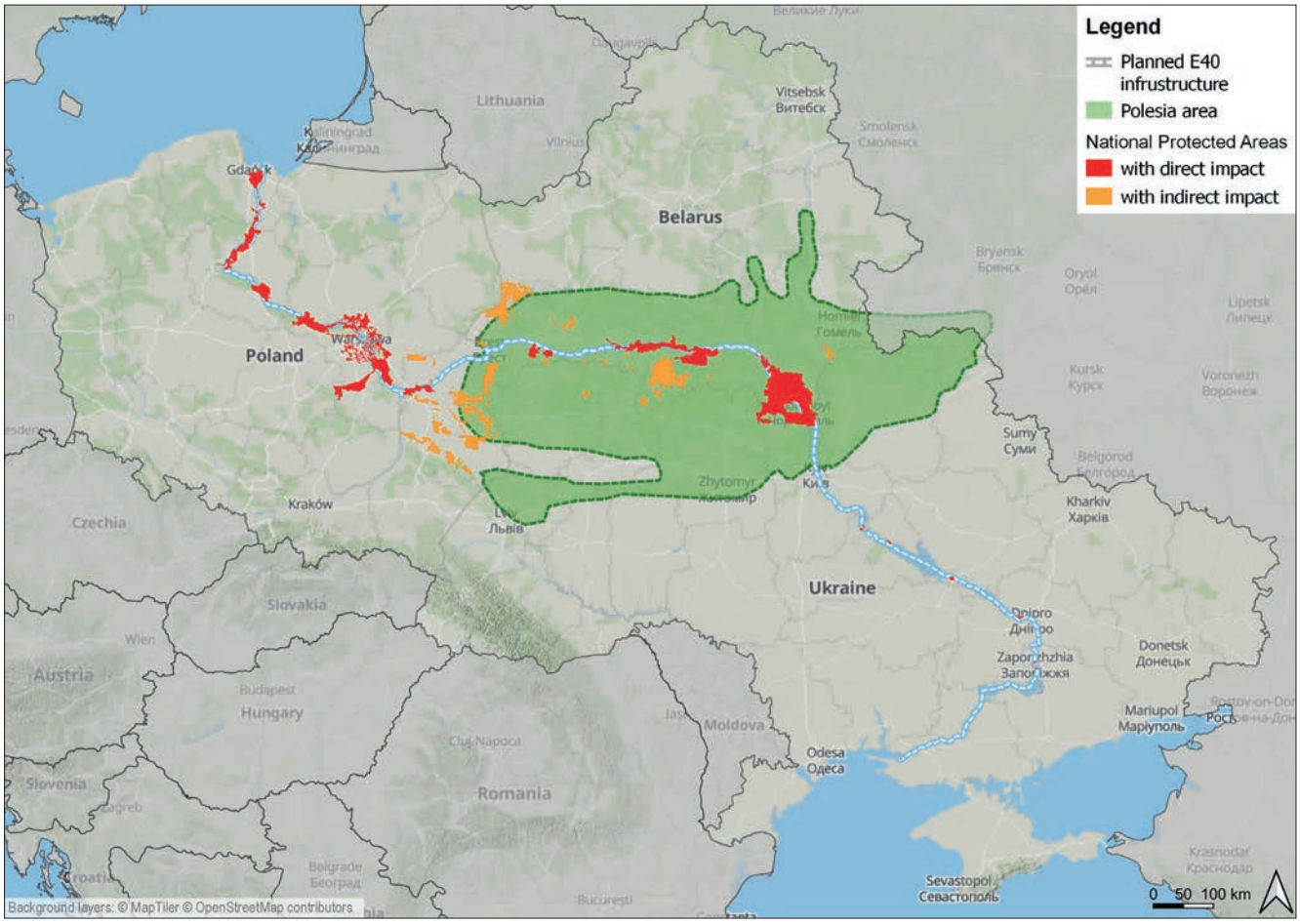

Рис. 3: Національні природоохоронні території, які безпосередньо (червоний) або опосередковано (помаранчевий) постраждають від будівництва водного шляху E40.

Проект Е40 поставить під загрозу майбутнє ключових гарячих точок біорізноманіття

Автори дослідження прийшли до висновку, що якщо водний шлях Е40 буде побудований, щонайменше чотирнадцять гарячих точок біорізноманіття постраждають. Це території зі значним рівнем загроз для біорізноманіття, тому вони взяті під посилену охорону відповідно до різних міжнародних угод. Вплив на ці унікальні місця може призвести до більш широкого впливу на умови виживання популяцій різних видів, а також середовища їх проживання.

Виявлено, що загроженими точками біорізноманіття є:

- Прип'ятський національний парк і Альманське болото в Білорусі,

- Вісім ділянок Натура 2000 (Natura 2000) у нижній і середній долинах Вісли, а також у нижньому Вєпші (Dolny Wieprz); Натура 2000 і торфовища у водозбірних басейнах річок Тисмениці, Бистриці та Вєпша в Польщі,

- Національний природний парк «Прип'ять-Стохід» і Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник в Україні.

У звіті наголошується на серйозному впливі на умови виживання рідкісних видів і середовища існування, які перебувають під загрозою зникнення

Через негативний вплив на різноманітні ПТ національного чи міжнародного значення, цілком очевидно, що також постраждають певні види та їх середовища проживання.

До видів Полісся, які, за прогнозами, постраждають від запланованого водного шляху Е40, належать очеретянка прудка, великий підорлик, гігантський нічний кажан та м’ясоїдна рослина водяне колесо.

У польській долині Вісли багато видів птахів і водних організмів можуть зазнати впливу, включно: крячок рябодзьобий (Sandwich Tern), крячок малий (Little tern), пісочник великий (Common ringed plover), кулик-сорока (Oystercatchers), галагаз євразійський (Common shelduck) лосось атлантичний (Atlantic salmon), вугор європейський (European eel).

Рис.4 На Поліссі проживає понад 60 відсотків світової популяції очеретянки прудкої, найрідкіснішого перелітного співочого птаха Європи

Крім того, можуть бути порушені шляхи міграції та місця проживання таких культових ссавців, як бурий ведмідь, вовк, лось і рись. Можуть зазнати впливу місця проживання мігруючих птахів (число їх сягає понад 1,5 млн. птахів щорічно), що вплине на їх міграцію. Якщо побудувати водний шлях E40, це може вплинути на цілісність і доступність місць пошуку їжі, розмноження та відпочинку вздовж шляхів і, таким чином, вплинути на виживання мігруючих тварин.

Основні поліські середовища існування, на які вплине проект E40, є відкриті водойми, луки, ліси та болота. Експерти прогнозують особливий вплив на заплавні листяні, алювіальні ліси, перехідні болота та драговині болота. Таким чином, над середовищами існування, які вже перебувають під серйозною загрозою в Європі, нависне нова масштабна небезпека.

Рис. 5: Звивиста річка Вепш у Польщі

Потенційний гідрологічний вплив на басейни річок потребує подальшого дослідження

В експертній оцінці, у процесі розгляду міжнародних ПТ, також вивчався масштаб впливу на річкові басейни, через які проходитиме водний шлях E40.

Було визначено 407 міжнародних ПТ (Натура 2000, Смарагдова мережа, Рамсарські угіддя, території під протекцією ЮНЕСКО та охоронні території Балтійського моря), гідрологічні системи, яких можуть зазнати впливу; 118 з яких знаходяться на Поліссі. Крім об'єктів, визначених як такі, що мають високу ймовірність прямого чи непрямого впливу, аналіз показує ще 214 потенційно зазнають впливу (35 із них на Поліссі). Ці наслідки можуть бути більш серйозними у світлі зміни клімату, тому поточний аналіз масштабів є недооціненим, оскільки у ньому не розглянуті IBA через обмежені можливості. Щоб отримати повну картину гідрологічних впливів, необхідні додаткові дослідження.

Хто такі є «Врятуймо Полісся» (Save Polesia)

Зараз наша коаліція включає чотири організації з чотирьох країн. Під час роботи над аналізом до коаліції також увійшла організація APB-BirdLife Belarus.

APB – Birdlife Belarus
АПБ діяла до середини березня 2022 року. Її місією було: збереження біологічного різноманіття на благо нинішнього та майбутніх поколінь та залучення людей до активної природоохоронної діяльності.

Bahna, Belarus
Метою БАГНА є запобігання подальшій деградації навколишнього середовища та збереження природних середовищ існування та біорізноманіття Білорусі.

FZS – Frankfurt Zoological Society, Germany
FZS інвестує в зони дикої природи глобального значення – «спадкові ландшафти» – з естетичними та природними цінностями, незайманими ландшафтами, важливими екосистемними процесами або цінностями, а також ендемічними та зникаючими видами.

NECU – National Ecological Centre of Ukraine
НЕЦУ – це громадська організація, яка має представництва у двадцяти містах України і працює над тим, щоб екоімператив був покладений в основу ухвалення будь-якого рішення ради збереження біорізноманіття і здорового довкілля.

OTOP – Polish Society for the Protection of Birds
Місія OTOP полягає в захисті птахів та середовища їх існування, а також у створенні та управлінні новими заповідниками для птахів. Організація проводить активну просвітницьку роботу з метою підвищення громадської підтримки охорони природи.

За додатковою інформацією звертайтеся:
Dr Helen Byron, Save Polesia Project Coordinator – email: info@savepolesia.org Find out more on **www.savepolesia.org**
НЕЦУ: Ел. пошта: info@necu.org.ua Тел.: +380-44-227 42 21
https://necu.org.ua/